

УДК 347.163

Мазіна Олена Олександрівна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри загальнотеоретичної, конституційної та цивілістичної юриспруденції

Миколаївського інституту права

Національного університету «Одеська юридична академія»

СТАН ЗАКОНОДАВСТВА ТА ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ ЩОДО ІНФОРМАЦІЇ ПРО ОСОБУ ЯК ОБ'ЄКТА ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Постановка проблеми. Сучасний розвиток прав людини та інформаційні технології надають можливість особі формувати про себе будь-яку інформацію, надавати їй різні режими охорони, поширювати та захищати її. З початку інформація про особу розглядалась як відомості про людину, що не потребують будь-якого захисту. Розвиток прав людини призвів до формування категорії «приватне життя», що потребувало її охорони з боку держави. З часом розширення інформаційного простору призвело до виникнення термінів «персональні дані», «персональна інформація». Для захисту вказаних відомостей сформувалися і режими правової охорони такої інформації, зокрема, банківська, нотаріальна, лікарська таємниця, таємниця усиновлення тощо.

Стан дослідження теми. Проблемам інформації та інформації про особу присвячені праці І. Л. Бачило, В. М. Брижко, В. А. Дозорцева, В. І. Жукова, Е. П. Гаврілова, М. В. Гордона, В. С. Дроб'язко, О. В. Кохановської, О. О. Кулініч, Є. В. Петрова, О. А. Підпригорі, Л. Б. Ситдикової, С. О. Сліпченка, І. М. Сопілко, Н. В. Устименко, В. С. Цимбалюка, С. В. Шевчука, Р. Б. Шишки та інших вчених.

Мета полягає в тому, щоб на основі системного аналізу положень теорії цивільного права, вітчизняного законодавства та практики його застосування, визначити сутність та особливості інформації про особу як об'єкта цивільних прав.

Виклад основного матеріалу. У 90-х роках ХХ століття у світі відбулося стрімке формування інформаційного суспільства, стратегічним ресурсом якого стала інформація, що здатна взаємодіяти не тільки з матеріальним, але і з духовним світом людини [1, с. 5]. Проявом інформаційного суспільства стало виникнення нової правової категорії – інформаційних відносин, які первинно стали розглядати-

ся як публічно-правові, оскільки співвідносились з обробкою інформації у державних ресурсах. З часом ситуація змінилась фізичні, юридичні особи стали повноцінними учасниками інформаційних відносин, які формують, обробляють, зберігають інформацію про себе. Поряд з виникненням фактичних відносин щодо інформації про особу стала формуватися і їх правова регламентація та наукові погляди щодо неї.

Законодавство незалежної України починає формуватися на початку 90 років ХХ століття. Потреба встановити визначення інформації як об'єкта прав вперше виникла при розробці законопроекту та введення у дію першої редакції Закону України «Про банки і банківську діяльність» (1991 р.). Зокрема, ст. 52 цього Закону встановила поняття банківської таємниці за алгоритмом гарантій банків, що надаються клієнтам, а не за алгоритмом визначення інформації, яка потребує захисту.

Виникнення цивільних правовідносин у сфері інформації про особу стало можливим завдяки прийняттю Закону України «Про інформацію» (1992 р.), в якому закріплено визначення інформації, її режими (з відкритим та обмеженим доступом), а також розмежовано категорії «інформація» і «документ». Останній розглядався як одна з об'єктивних форм існування інформації [2].

У 1998 році прийнято Закон України «Про Національну програму інформатизації» [3], який визначив поняття інформатизації. Розроблена у цьому акті концепція інформатизації суспільства надала можливість продовжувати розбудову правового регулювання відносин у сфері інформації, зокрема, про особу.

Завдяки прийняттю у 2001 році нової редакції Закону України «Про банки і банківську діяльність»

було введено поняття «інформація» у визначення банківської таємниці, як інформації щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку і розголошення якої може завдати матеріальної чи моральної шкоди клієнту [4].

Широке визначення поняття «інформація» було запропоновано у Законі України «Про захист економічної конкуренції», відповідно до ст. 1 якого інформація – це відомості в будь-якій формі й вигляді та збережені на будь-яких носіях (у тому числі листування, книги, помітки, ілюстрації (карти, діаграми, органіграми, малюнки, схеми тощо), фотографії, голограми, кіно -, відео -, мікрофільми, звукові записи, бази даних комп’ютерних систем або повне чи часткове відтворення їх елементів), пояснення осіб та будь-які інші публічно оголошені чи документовані відомості [5].

Новий вид інформації щодо фізичної особи було закріплено у 2002 році в ст. 228 Сімейного кодексу України [6]. Це інформація про усиновлення: перебування осіб, які бажають усиновити дитину, на обліку; пошук особою дитини для усиновлення; подання заяви про усиновлення; розгляд справи про усиновлення тощо. Як і банківська таємниця цей вид інформації отримав правову охорону через режим таємниці усиновлення, що надало можливість визначити її як інформацію з обмеженим доступом. Вперше цивілістичне визначення інформації як об’єкта цивільних прав було закріплено у ЦК України. У ЦК України в редакції 2003 року інформація визначалась як документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що мали або мають місце у суспільстві, державі та навколишньому середовищі [7, с. 475].

У 2011 році ч. 1 ст. 200 ЦК України отримала нову редакцію та інформація стала визначатися, як будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [8]. Остання редакція розширила зміст інформації, тобто до інформації стали відноситись будь-які відомості та/або дані, що надало можливість інформацію про особу співвідносити з категорією «інформація» у широкому розумінні. Крім того, з’явилася техніко-правова прив’язка інформації до її матеріальних носіїв.

Ще одна характеристика цього об’єкту міститься у ст. 177 ЦК України, відповідно до якої об’єктами цивільних прав є речі, у тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні і нематеріальні блага. З цього випливає, що

інформація є об’єктом цивільних прав з усіма притаманними їй рисами.

Прийняття ЦК України надало можливість розширити застосування категорії «інформація» не тільки на фізичних, але і на юридичних осіб. Цей висновок випливає з того, що відповідно до ст. 10 Закону України «Про інформацію» інформація за змістом поділяється на: інформацію про фізичну особу, інформацію довідково-енциклопедичного характеру, інформацію про стан довкілля (екологічна інформація), інформацію про товар (роботу, послугу), науково-технічну інформацію, податкову інформацію, правову інформацію, статистичну інформацію, соціологічну інформацію, інші види інформації. У цьому переліку інформації законодавець чітко виокремлює інформацію про фізичну особу.

Реформування законодавства у сфері інформації про особу було продовжено з набранням чинності наступних нормативних актів. Так, у 2003 році прийнято Закон України «Про електронний цифровий підпис» [9], який увів ще один елемент до ідентифікації особи у вигляді електронного цифрового підпису. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про електронний цифровий підпис» електронний підпис – це дані в електронній формі, які додаються до інших електронних даних або логічно з ними пов’язані та призначені для ідентифікації підписувача цих даних.

Також у 2003 році прийнято і Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг», який визначив що учасниками відносин з приводу електронного документообігу є фізичні та юридичні особи [10].

У 2005 році прийнято нову редакцію Закону України «Про захист інформації в автоматизованих системах», відповідно до якої змінено зміст та назву Закону на Закон «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [11]. Оновлення цього Закону стало природним, оскільки з моменту прийняття його першої редакції у 1994 році в суспільстві та серед науковців повністю змінилось розуміння інформації, можливість її отримання та захисту. Варто звернути увагу на те, що у цьому Законі сформульоване поняття «власник інформації», тобто фізична або юридична особа, якій належить право власності на інформацію. Введення цієї категорії стало одним із важливих кроків у формуванні особливостей інформації про особу.

З 2007 р. інформація про фізичну особу була доповнена новим видом інформації – про стан здоров’я, завдяки внесенню ст. 39-1 «Право на таємницю про стан здоров’я» до Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров’я» [12]. Цей вид інформації отримав охо-

ронний режим – лікарської таємниці. На необхідність захисту інформації про особу було наголошено у Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» (2007 року) [13]. У цьому нормативному акті було вперше використано термін «інформація про особу».

Наступним кроком у правовій регламентації інформації про особу стало прийняття Закону України «Про захист персональних даних» (2010 року), котрий визначив, що суб'єктом персональних даних є фізична особа, персональні дані якої обробляються [14]. Отже, персональні дані стали елементом інформації про фізичну особу. У цьому Законі визначено, що законність отримання інформації про фізичну особу для використання її у 21 базі персональних даних може бути здійснено за допомогою таких засобів: отримання дозволу володільця інформації, зокрема про його персональні дані; підписання договору про створення інформації для бази даних; укладання договору на перехід права власності на існуючу інформацію.

У ст. 10 Закону України «Про доступ до публічної інформації» (2011 року) [15] визначено доступ інформації про особу у вигляді прав особи відносно власної інформації, що дозволяє стверджувати про існування системи прав особи з приводу інформації про себе. Цей нормативний акт встановив види інформації з обмеженим доступом: конфіденційна інформація, таємна інформація, службова інформація та надав характеристику публічній інформації. Розмежування інформації про приватну та публічну особу було здійснено у

Рішенні Конституційного Суду України від 20 січня 2012 р. № 2– 22 рп/2012 у справі № 1-9/2012, відповідно до якого було встановлено визначення інформації про особисте та сімейне життя особи та інформації про особу, яка займає посаду, пов'язану з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, посадових або службових повноважень [16]. Це рішення стало ще одним кроком у формуванні характеристики інформації про фізичну особу.

На підставі аналізу стану правового регулювання відносин у сфері інформації про особу можна стверджувати, що в законодавстві закріплені такі терміни: «інформація про особу», «власник інформації»; режими інформації; закріплена система прав особи щодо інформації про неї. Окремо сформувалась інформація про фізичну особу, зокрема про її підпис, персональні дані.

Висновки. Місце інформації про особу серед об'єктів цивільних прав можливо виявити через аналіз місця інформації як загальної категорії. У сучасній юриспруденції відсутні наукові дослідження питань, пов'язаних із визначенням місця інформації про особу у системі об'єктів цивільного права.

Окремо варто зазначити, що визначення місця інформації про особу в системі об'єктів цивільних прав є актуальним напрямом наукових досліджень, адже місце цієї інформації як об'єкта цивільного права визначається у двох напрямках: як самостійного об'єкта права власності та як одного з видів нематеріальних благ. Інформація про особу має властивий для неї окремий зв'язок з особою та з правом на життя людини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Протидія інформаційним війнам: інформація як щит і меч : бібліогр. покажч. / уклад. : Г. Буркацька, А. Саприкін ; консультант і авт. передм. В. Настрадін ; ред. : С. Чачко, В. Кучерява, Н. Лінкевич ; ДЗ «Держ. б-ка України для юнацтва». – К., 2014. – 54 с.
2. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-ХІІ / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
3. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 04.02.1998 № 74/98-ВР / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр>.
4. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 № 2121-ІІІ / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/page>
5. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 № 2210-ІІІ / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>. 183
6. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 № 2947-ІІІ / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/page>.
7. Ярема А.Г. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України: [у 4 т.] / А.Г. Ярема, В.Я. Карабань, В.В. Кривенко, В.Г. Ротань . – Т. 1. – К. : А.С.К.; Севастополь : Ін-т юрид. дослідж., 2004. – 928с.
8. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-ІV / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
9. Про електронний цифровий підпис : Закон України від 22.05.2003 № 852 – ІV / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/852-15>.
10. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851 – ІV / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/851-15>.
11. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : Закон України від 31.05.2005 № 2594 – ІV / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2594-15>.

12. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801 – XII / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2801-12/page>.
13. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки : Закон України від 09.01.2007 № 537 – V / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/537-16>.
14. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 р. № 2297 – VI / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>.
15. Про доступ до публічної інформації : Закон України № 2939 – VI від 13 січня 2011 р. / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.
16. Рішення Конституційного Суду України за Справою № 1-9/2012 від 20 січня 2012 р. № 2-рп/2012 / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12>.

Мазіна Олена Олександрівна

СТАН ЗАКОНОДАВСТВА ТА ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ ЩОДО ІНФОРМАЦІЇ ПРО ОСОБУ ЯК ОБ'ЄКТА ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Статтю присвячено дослідженню стану національного законодавства та юридичної науки щодо інформації про особу як об'єкта цивільних прав. Проаналізовано цивілістичне визначення інформації як об'єкта цивільних прав, під якою розуміють документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що мали або мають місце у суспільстві, державі та навколишньому середовищі, а також – як будь-які відомості та/або дані, можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, що дало можливість дослідити зміст інформації, тобто до інформації стали відноситися будь-які відомості та/або дані, а це надало можливість інформацію про особу співвідносити з категорією «інформація» у широкому розумінні. Дослідження стану національного законодавства дало змогу розширити застосування категорії «інформація» не тільки на фізичних, але і на юридичних осіб.

Ключові слова: національне законодавство, юридична наука, інформація, об'єкт цивільних прав, цивільні права.

Мазина Елена Александровна

СОСТОЯНИЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА И ЮРИДИЧЕСКОЙ НАУКИ В ОТНОШЕНИИ ИНФОРМАЦИИ О ЛИЦЕ КАК ОБЪЕКТА ГРАЖДАНСКИХ ПРАВ

Статья посвящена исследованию состояния национального законодательства и юридической науки, касающегося информации о личности как об объекте гражданских прав. Проведен анализ гражданского определения информации как объекта гражданских прав, то есть документированны или публично оглашенных ведомостей о событиях и явлениях, которые имели или имеют место в обществе, государстве и окружающей среде, а также – как и любые ведомости и/или данные, который могут быть сохранены на материальных носителях или отображены в электронном виде, что предоставило возможность исследовать содержание информации, то есть к информации стали относиться любые ведомости (сведения) и/или данные, в результате чего информация о личности соотносится с категорией «информация» в широком понимании. Исследование состояния национального законодательства предоставило возможность расширить использование категории «информация» не только по отношению к физическим, но и к юридическим лицам.

Ключевые слова: национальное законодательство, юридическая наука, информация, объект гражданских прав, гражданские права.

Mazina Olena

STATE LEGISLATION AND JURISPRUDENCE CONCERNING INFORMATION ABOUT A PERSON AS AN OBJECT OF CIVIL RIGHTS

The article is devoted to state legislation and jurisprudence concerning information about a person as an object of civil rights. The author analyses civil law definition of information as an object of civil rights which considers to be documents or public declared facts about events and phenomena had taken or take place in society, state or environment and also as any particulars and/or data, which can be stored on medium or represented in an electronic variant and give an opportunity to study the content of information. Thus information includes any particulars and/or data that make it possible to correlate information about a person with the category «information» in broader meaning. Furthermore the study of state legislation gives the reasons to extend the application of category «information» not only to individuals but also to legal entities.

Keywords: state legislation, jurisprudence, information, object of civil rights, civil rights.